

М.Ж. ҚАМЕНОВА,¹
Э.ғ.д., профессор.
М.Ж. ТҮРСЫМБАЕВА,¹

Э.ғ.к.
С.Қ. ҚАПЫШЕВА,¹
Э.ғ.к., доцент.

Қазақ экономика, қаржы және
халықаралық сауда университеті
(Астана қ.)¹

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ: ЖАҒДАЙЫ, МӘСЕЛЕЛЕРІ, ШЕШІМДЕРІ

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіп кешені халық шаруашылығының ең ірі және күрделі экономикалық қалыптасуы болып табылады. АӨК – бұл қазіргі заманғы техника, жабдықтар, ақпараттық және басқа да ресурстармен қамтамасыз ететін ауыл шаруашылық өнімдерін, тамақ өнеркәсібін, тиісті салаларды және қызмет салаларын өндіруді, жинауды, сақтауды, тасымалдауды, қайта өңдеуді және сатуды қамтитын салалардың жиынтығы. Оның қызметінің тиімділігі негізінен тұтыну нарығын дамытуға, қоғамның экономикалық және әлеуметтік тұрақтылығына, тұтастай егеменді мемлекет құруына байланысты. Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңызды сипаттамасы – азық-түліктің экономикалық қолжетімділігі. Бұл көрсеткіш азық-түлік тауарларын ең төменгі тұтыну қоржынында белгіленген мөлшерде ағымдағы бағалар мен кірістер деңгейінде сатып алатын халық ретінде қарастырылады. Отандық азық-түлік нарығының қажеттілігін талдай отырып, оның жетілдіруді қалыптастырудың маңызды аспектісі ғылыми негізделген стандарттарға сәйкес тұтынуды қамтамасыз ету болып табылады. Қазақстанда негізгі азық-түлік өнімдерін тұтынудың талдауы бірқатар өнімдер үшін орташа жан басына шаққандағы тұтыну деңгейінің ең төменгі стандарттарға сәйкес келетінін, бірақ медициналық нормалардан айтарлықтай ерекшеленетіндігі туралы қорытындыға келді. Осылайша, ең маңызды азық-түлікті тұтыну медициналық нормаларға ғана жетіп қана қоймай, 1990 ж. оларды тұтыну нормаларына жақындады. Бірқатар негізгі өнімдер үшін оларды тұтынудың орташа деңгейі медициналық нормаларға жетпейді.

Тірек сөздер: азық-түлік қауіпсіздігі, тұрақтылық, қажеттілік, нарық, халық, аграрлық сектор, бәсекелестік.

Республиканың дамуының сапалы жаңа деңгейіне қол жеткізу әлемдік экономикалық жүйенің ашық кеңістігінде жұмыс істеу ережелеріне дейін бірыңғай ұлттық экономикалық кешеннің жабық кеңістігінде қолданылатын қалыптасқан стереотиптер мен тұжырымдардан өтуді талап етеді. Қазақстанға тиесілі дамушы елдер сыртқы жағымсыз әсерлерден қорғаныштық иммунитетті дамытпаған жағдайда өте осал болады. Мұндай иммунитет экономикалық қауіпсіздік жүйесінің дамуы бола алады, оның ішінде азық-түлік қауіпсіздігін элемент ретінде қарастыруға болады.

Мемлекеттің азық-түлік қауіпсіздігі – халықтың тұрмыс жағдайын сақтау және жақсарту кезінде елдің ғылыми негізделген стандарттары мен қол жетімді бағалары үшін отандық өндірістің экологиялық таза және тұрақты тамақ өнімдерімен қамтамасыз ету дәрежесі.

Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету проблемаларына 70-ші жылдарда мұқият назар аударылған шетелде көптеген анықтамалар бар. Әртүрлі елдердегі осы мәселеге қатысты көзқарастардағы кейбір айырмашылықтар қоғамның барлық мүшелері денсаулығы мен белсенділігін сақтау үшін жеткілікті азық-түлік немесе азық-түлік ресурстарына тең құқықты пайдаланатын жағдайды сақтау үшін ортақ болып табылады. Ең жиі кездесетін ұғымдар – халықтың сапалы азық-түлікке деген сұранысын қалыпты өмір сүру деңгейін қамтамасыз ететін деңгейге қанағаттандыруға мемлекет ретінде азық-түлік қауіпсіздігін анықтау.

Азық-түлік қауіпсіздігі мәселелерін зерттеуге арналған отандық басылымдардың талдауы ауыл шаруашылық экономистерінің пікірін анықтауға мүмкіндік берді, онда ең көп таралған мәліметтер:

- ♦ елдің азық-түлік қауіпсіздігі тұтынылатын тамақтың 80%-ын өндірсе, қамтамасыз етіледі;

- ♦ агроөнеркәсіп кешені елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған;
- ♦ елдің азық-түлік қауіпсіздігі – бұл негізгі азық-түлікке деген сұраныстың кемінде 70%-ын өз өндірісімен қамтамасыз етілген экономика [1, 2, 3].

Ауылшаруашылық өнімдері мен азық-түлік өнімдері халық үшін қолжетімсіз болдырмау үшін Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы (ФАО) «Әлемдегі азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша халықаралық міндеттемелерді» әзірледі [4].

Қазақстанда «азық-түлік қауіпсіздігі» тұжырымдамасы экономикалық тұрғыдан да, заң тұрғысынан да қарастырылады. Сонымен, Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 19 қаңтардағы №143-ІІ «Азық-түлік қауіпсіздігі – халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыратын сыртқы және ішкі жағдайларға қарамастан, тиісті қорлармен, әлеуетімен және кепілдіктерімен қамтамасыз етілген, оның агроөнеркәсіптік кешенін қоса алғанда, экономиканың жағдайы тамақтанудың физиологиялық нормаларына сәйкес азық-түлік өнімдерінде» [5].

Азық-түлік қауіпсіздігін анықтауға қатысты жоғарыда айтылған тәсілдерді қорытындылай келе, оның қазіргі және кеңінен қолданылатын түсіндірмесі азық-түлік қауіпсіздігін экономиканың жағдайы ретінде қарастырады, онда кез-келген уақытта оның бүкіл халықты азық-түлікке қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін оның белсенді және салауатты өмір салты.

Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады:

- ♦ халықтың нақты табыстарының өсуін қамтамасыз ету, олардың өмір сүру деңгейін арттыру;

- ♦ ел экономикасының агроөнеркәсіптік кешенінің тұрақты дамуы мен жұмыс атқаруы;

Аграрлық сектор мен азық-түлік нарығын дамыту деңгейі елдегі экономикалық және әлеуметтік-саяси тұрақтылықты, экономикалық және азық-түлік қауіпсіздігін анықтайтын фактор болып табылады. Экономиканың осы секторының қарқынды дамуы елдің болашақ әлеуметтік-экономикалық саясатының басты басымдықтарының бірі болуы тиіс.

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіп кешені халық шаруашылығының ең ірі және күрделі экономикалық қалыптасуы болып табылады. Оның қызметінің тиімділігі негізінен тұтыну нарығын дамытуға, қоғамның экономикалық және әлеуметтік тұрақтылығына, тұтас-тай егеменді мемлекет құруына байланысты.

Аграрлық секторларымен қатар, азық-түлік өнеркәсібі елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Бұл халықтың ішкі қажеттіліктерінің өсуінен азық-түлік өндірісінде артта қалу азық-түлік өнімдерінің импортының ұлғаюына әкеледі. Бұл жағдай ел экономикасы үшін өте қауіпті және ішкі және сыртқы нарықтарда бәсекелестікті күшейте отырып, сыртқы нарықтарға тәуелділікті күшейтеді. Отандық азық-түлік нарықтарындағы негізгі бәсекелестер – ауыл шаруашылығы өндірісін субсидиялау және олардың өнімдерін төмен бағамен экспорттайтын ЕО елдері. Осылайша, осы елдерде осы мақсаттарға бөлінген субсидиялардың жалпы көлемі ауыл шаруашылық өндірісінің жалпы көлемінің шамамен 50%-ын құрайды. ДСҰ-ға мүше елдер үшін бұл көрсеткіш орта есеппен 14% құрайды. Біздің республикамызда ауылшаруашылық өнімдерінің отандық өндірісін субсидиялау көлемі 2% деңгейінде өзгеріп отырады, бұл ішкі нарыққа импортпен салыстырғанда отандық өнімдердің бәсекеге қабілеттілігін төмендетуге әкеледі.

Қазіргі уақытта Қазақстандық тұтыну нарығын азық-түлік тауарларымен қанықтыру отандық өндіріс және импорт өнімдері есебінен қамтамасыз етіледі. Елдегі нарықтың жағдайы сыртқы нарыққа азық-түлік тәуелділігінің шекті деңгейімен сипатталады. Мемлекет азық-түлік нарығына аз бақылау жасайды. Азық-түлік себетінің талдауы көрсеткендей, бірқатар азық-түлік өнімдері үшін импорт 20–100% құрайды. Мысалы, жеміс-көкөніс консервілері үшін бұл көрсеткіш 90%, сүт және кілегей конденсаты үшін – 79,4%, ірімшік пен сүт ұнтағы үшін – 55,5%, томат сақтауға – 53,7%, ет сақтау үшін – 48,5%, шұжықтар үшін – 38%, шырындар – 31,55%, қант – 30,3%, ашыған сүт өнімдері – 22,8%. Нан және нан өнімдерінің жалғыз ерекшелікте, бұл позиция үшін ішкі нарықтың қажеттіліктері өз өндірісімен толық қамтылған. Сонымен қатар, елде импортталған ет, макарон, маргарин, йогурт, шұжық, кондитерлік өнімдер, өсімдік майы және т.б. Әрине, азық-түлік өнімдеріне импорттың белгілі бір үлесін сақтау ауқымын кеңейту, қазақстандықтардың толыққанды диетадағы қажеттіліктерін қанағаттандыру, сондай-ақ бәсекелестік ортаны сақтау үшін қажет. Алайда Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік

және ауылшаруашылық ұйымы ұсынған халықаралық міндеттемелері бойынша импорт үлесі жалпы тұтынудың 17%-нан аспауы тиіс [6].

Отандық азық-түлік нарығының қажеттілігін талдай отырып, оның жетілдіруді қалыптастырудың маңызды аспектісі ғылыми негізделген стандарттарға сәйкес тұтынуды қамтамасыз ету болып табылады. Қазақстанда негізгі азық-түлік өнімдерін тұтынудың талдауы бірқатар өнімдер үшін орташа жан басына шаққандағы тұтыну деңгейінің ең төменгі стандарттарға сәйкес келетінін, бірақ медициналық нормалардан айтарлықтай ерекшеленетіндігі туралы қорытындыға келді. Осылайша, ең маңызды азық-түлікті тұтыну медициналық нормаларға ғана жетіп қана қоймай, 1990 жылы оларды тұтыну нормаларына жақындады. Егер жан басына 90-жылдары ет тұтыну 73 кг, жұмыртқа – 225 дана, сүт – 311 кг болса, бүгінгі күні бұл өнімдерді тұтыну тиісінше 71, 202 және 221 құрайды [7]. Сонымен қатар, тамақтанудың ғылыми негізделген (медициналық) нормаларына сәйкес, органның толық жұмыс істеуі үшін адам жылына 82 келі ет және 260 жұмыртқаны тұтынуы керек. Бұдан шығатын қорытынды, халықтың бірқатар негізгі өнімдері үшін тұтыну деңгейі жеткіліксіз. Салыстыру үшін мысал: әрбір американдық жылда 115, Еуропада 90 кг ет тұтынады.

Толық болу үшін біз негізгі азық-түлік өнімдерін тұтынудың салыстырмалы салыстыруын және оларды ұтымды нормаларды сақтауды қарастырайық. Яғни, нан өнімдерін тұтынудың Қазақстандық көрсеткіші 124 кг құрайды, ал Ресейде және Белоруссияда нан тұтыну деңгейі сәйкесінше 96 және 85-ке жетеді. Нан тұтынудың диеталық тұтынуының өсуі дамудың төмен деңгейіне тән, демек, ол тұтынудың әлсіз деңгейімен байланысты деп есептеледі. Сонымен қатар, отандастарымыздың тамақтану сапасының төмендеуіне ет пен ет өнімдері, сүт, жұмыртқа, жеміс-жидектер, көкөністер және т.б. сияқты бағалы өнімдердің жан басына шаққандағы тұтыну көлемінің азаюы әсер етеді. Мысалы, Белоруссияда ет пен ет өнімдерін жан басына шаққандағы тұтыну Қазақстанға қарағанда 24% жоғары, сүт ал сүт өнімдері – 27, жұмыртқаға – 50%. Бұл Ресеймен салыстырғанда әлдеқайда жақсы позиция. Азық-түлік тұтынудың басым бөлігін дәнді дақылдар (39,4%), одан кейін майлар мен майлар (14,9%), содан кейін қант, сүт, ірімшік, ет [7] алады. Азық-түліктің осы тағамдық құндылығымен бірге теңестірілген болу керек, яғни, ақуыздардың үлесі белгіленген деңгейден 10–15 пайызға дейін немесе одан жоғары болмауы керек, майлардың үлесі 15-тен 30-ға дейін, көмірсулардың үлесі 55–75% болуы керек. Қазақстанда жалғыз алаңдаушылық диеталық майдың тұтыну мөлшерінің артуы болып табылады.

Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудің маңызды сипаттамасы – азық-түліктің экономикалық қолжетімділігі. Бұл көрсеткіш азық-түлік тауарларын ең төменгі тұтыну қоржынында белгіленген мөлшерде ағымдағы бағалар мен кірістер деңгейінде сатып алатын халық ретінде қарастырылады. Ресми мәліметтерге сәйкес 2015 жылы күнкөріс деңгейінің орташа деңгейі адам басына шаққанда

21 364 теңгені құрайды. Үкімет мамандары бұл соманы тұтыну қоржынының 43 пунктінен бір ай ішінде сатып алуға болады деп есептейді, бұл азық-түлік және азық-түлікке жатпайтын тауарлар, коммуналдық қызметтер және басқа да міндетті төлемдер шығындарын қамтиды. Оның құрамында ет пен балықты сатып алуға жұмсалған шығыстардың үлесі 22,1%, сүт, май және жұмыртқа өнімдері – 17, жемістер мен көкөністер – 10,8, жарма – 8, қант, шай және дәмдеуіштер – 2,1% [7].

Халықтың кірістерінің өсуіне қарамастан, қазақстандықтардың диеталық құрылымы жақсармайды. Біріншіден, Қазақстан халқының басым бөлігінің тұтыну бюджетінде азық-түлік шығыны шамамен 60%-ды құрайды, ал халықтың нашар төленетін сегменттерінің бюджетінде – 70%. Екіншіден, азық-түлік жиынтығы нан өнімдері мен дәнді дақылдарға немесе азық-түлік өнімдеріне жатады. Осыған байланысты, біз еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін нығайту бағыттарының бірі ретінде ақпараттық қоғамның шындықтарына сәйкес келетін жаңа тамақтану парадигмасын қалыптастыруға біртіндеп көшуді ұсынамыз.

Жаңа тамақтану парадигмасының тұжырымдамасы эмбрионалдық даму сатысында тұр. Алайда, бұл мәселе өте жоғары дамыған елдерде талқылануда. Көптеген зерттеушілер қоғамдық тамақтану және тамақ өнімдерін өндірушілерді дұрыс тамақтану қағидаттарына мән бермейтіндіктен, тұтынушыларға ауыр азықтарды тағайындайтын, жануарлардың майларын, холестеринді және т.б. тұтынады. Тамақтанудың осы парадигмасын қалыптастыру мен да-

мытудың пайдасына тек кейбір дәлелдер келтірейік. Ең алдымен, ұтымды тамақтану – адам өмірінің орташа ұзақтығын 2016 жылға қарай 72–77 дейін ұлғайту туралы жалпы АДИ стратегиясының шеңберінде Қазақстанда белсенді түрде дамып, жүзеге асырылатын салауатты өмір салты тұжырымдамасының ажырамас бөлігі. Екіншіден, жаңа электр парадигмасын енгізу, бірінші кезекте қарқынды зияткерлік жұмыстарымен айналысып, әсіресе жоғары білікті жұмысшылар саны артуына мүмкіндік береді. Үшіншіден, бірге жоғары дамыған елдермен билік жаңа парадигмасын дамытуға Қазақстанның қатысуы, азық-түлік сапасы мен өнімдерін, оның ауқымы үшін шетелдік тұтынушылардың жаңа талаптарына отандық азық-түлік өндірушілердің уақтылы бейімдеу қамтамасыз ететін белсенді ұстанымын қабылдауға мүмкіндік береді. Бұдан басқа, Қазақстан азық-түлік өнімдеріне арналған азық-түліктің жаңа стандарттарын әзірлеуге тікелей қатыса алады және осы стандарттарды жоғары дамыған елдермен бір мезгілде енгізе алады.

Тамақтанудың ескі парадигмасы негізінен физикалық еңбекке негізделген экономиканың қажеттіліктерін көрсетеді, ол, әрине, жануарлардың қаныққан майларын қоса алғанда, өте көп мөлшерде майлар бар жоғары калориялы диетаны қажет етеді. Мұндай тамақтану ұзақ уақытқа созылған физикалық белсенділігімен энергия шығынын өтеуге бағытталған. Белсенді ақпараттандырудың заманауи шарттарында басым зияткерлік жұмыс саласы қарқынды дамып келеді, оның ішінде жұмысшы мамандықтар (жүргізушілер, операторлар, технологиялық кешендердің операторлары және т.б.). Демек, ескі қоректік парадигма ақыл-ой қызметкерлерінің ұтымды тамақтануына нақты қажеттіліктермен нақты қайшы келеді. Дәстүрлі диетаның көп мөлшерде калория мөлшері қарапайым ұйқышылдықтан және церебро-васкулярлық атеросклероздан көптеген зиянды-зардаптарға әкеледі, бұл зияткерлік еңбек өнімділігін айтарлықтай төмендетеді немесе тіпті мүгедектікке әкеледі. Сонымен қатар, калориялардың артық тұтынуы халықтың орташа өмір сүру ұзақтығының қысқаруына әкеледі, себебі ол семіздік пен организмнің өмірлік жүйелерінің неғұрлым қарқынды тозуына ықпал етеді.

Тамақтанудың қазіргі парадигмасының айтарлықтай кемшілігі тағам дайындау процесінде азық-түліктің шамадан тыс термиялық өңдеуі болып табылады. Ұзақ уақыт бойы қайнату немесе қуыру нәтижесінде көптеген бағалы қоректік компоненттер олардың қасиеттерін ішінара жоғалтады немесе тіпті толық бұзады. Диетологтардың зерттеуінен 95°C жоғары температурада витаминдердің көпшілігі жойылады.

Жоғарыда айтылғандай тамақтанудың дәстүрлі парадигмасының айтарлықтай кемшілігі – белоктың, майдың және көмірсулардың қатынасы, сондай-ақ тұтынылатын азық-түліктің аздығымен қатынасы. Дене күшінің таралуы кезінде бұл кемшіліктер маңызды рөл атқармады. Алайда, қазіргі кезде еңбек қызметін ақпараттандыру жағдайында тамақтанудағы теңгерімсіздік және тұтынылатын өнімдерді әртараптандыру деңгейінің жеткіліксіздігі ақыл-ой қызметкерлерінің қабілетіне теріс әсер етеді. Сонымен қатар, теңгерімсіз тағамды ұзақ уақыт қолданған кезде созылмалы асқазан аурулары дамып келеді, сонымен қатар жүрек-тамыр және эндокриндік жүйелерде теріс ауытқулар пайда болады.

Тамақтанудың жаңа парадигмасын енгізу кезінде қиындық-интеллектуалдық қызметте жұмыс істейтін қызметкерлер үшін калорияларды тұтынудың айтарлықтай төмендеуі. Арнайы зерттеулер көрсеткендей, жұмысқа елеулі күш жұмсамаған адамдардың көпшілігі үшін калориялық құрамның оңтайлы деңгейі 2200–2400 ккал, ал 45 жастан асқан жұмысшылар үшін 10–15% кем. Дегенмен, көптеген ақыл-ой қызметкерлердің дәстүрлі диеталары 2,4 мың ккал деңгейден асып түседі. Демек, азық-түлік қоржынындағы маңызды өзгеріс азық-түлік парадигмасына ауысып, төмен мөлшерде аз калориялы азық-түлікті кеңейтіп, майлы тағамдарды және көмірсулардың көп мөлшерін қамтитын өнімдерді тиісті азайту арқылы қажет болады [6].

Осылайша, жаңа парадигма шеңберінде ұтымды тамақтануды ұйымдастыру елдегі еңбек өнімділігін арттырудың маңызды факторы болып келеді. Отандық азық-түлік өндірушілер жаңа азық-түлік парадигмасының жақтаушыларының қажеттіліктерін қанағаттандыратын азық-түлік өнімдерін өндіруді кеңейтуге мүдделі болады. Мұның бәрі, өз кезегінде, мемлекеттің азық-түлік қауіпсіздігін нығайтуға жағымды әсер етеді.

Қазақстанда ғаламдық дағдарыс жағдайында азық-түлікпен қамтамасыз ету мәселесінің өзектілігі жоғарлап отыр. Азық-түлікпен қамтамасыз ету ұлттық қауіпсіздік жүйедегі басты құраушы элемент бола отырып, мемлекеттің саяси әрі экономикалық тұрақтылығын сипат-

тайды және ұлттық-мемлекеттік мүддеге зиян тигізбей азаматтардың қарапайым алғашқы қажеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Кайгородцев А.А. Агроөнеркәсіп кешенін азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету факторы ретінде мемлекеттік реттеу // Транзиттік экономика. – 2006 ж. – № 1. – 30–38 б.
- 2 Каишев В., Серегин С. 2003 жылы тамақ өнеркәсібі: нәтижелер, перспективалар // The Economist. – 2004. – № 6. – 75–89 б.
- 3 Қуанова Г. Тамақ өнеркәсібін азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету факторы ретінде дамыту // Саясат. – 2003. – № 9. – С. 46–51.
- 4 «Астық туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 19 қаңтардағы № 143–ІІ–ЗПҚ Заңы.
- 5 2005 және 2011 жылдардағы халықтың тұрмыс деңгейін бағалау бойынша үй шаруашылықтарын зерттеу деректері негізінде Қазақстан Республикасының азық-түлік қауіпсіздігін бағалау. Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі, Есеп. Еңбек және өмір сүру стандарттары департаменті. – Астана, 2012.
- 6 Ахметова К.А. Қазақстанның агроөнеркәсіп кешені: мемлекет, проблемалар, шешу жолдары: монография. – Қарағанды, 2010. – 121 с.
- 7 Қазақстан сандарда. – Астана, 2016.

Аннотация

Агропромышленный комплекс Республики Казахстан является крупнейшим и сложным экономическим образованием народного хозяйства. АПК представляет собой комплекс отраслей, включая производство, сбор, хранение, транспортировку, переработку и продажу сельскохозяйственной продукции, пищевой промышленности, смежных отраслей и услуг, предоставляющих современную технику, оборудование, информационные и другие ресурсы. Его эффективность во многом обусловлена развитием потребительского рынка, экономической и социальной стабильностью общества и созданием суверенного государства в целом. Важной особенностью продовольственной безопасности является экономический доступ к продовольствию. Этот показатель рассматривается как население, которое покупает продукты питания по текущим ценам и доходам по фиксированной ставке в минимальной потребительской корзине. Анализируя потребности внутреннего продовольственного рынка, важным аспектом его улучшения является обеспечение потребления в соответствии с научно обоснованными стандартами. Анализ потребления основных продуктов питания в Казахстане показал, что среднее потребление на душу населения соответствует минимальным стандартам, но значительно отличается от медицинских норм. Таким образом, потребление самых важных продуктов питания не только достигло медицинских норм, но и приблизилось к их потреблению в 1990 г. Для ряда ключевых продуктов средний уровень их потребления не достигает медицинских норм.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, стабильность, потребность, рынок, население, аграрный сектор, конкуренция.

Abstract

The agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan is the largest and most complex economic formation of the national economy. AIC is a complex of industries, including production, collection, storage, transportation, processing and sale of agricultural products, food industry, related industries and services that provide modern technology, equipment, information and other resources. Its effectiveness is largely due to the development of the consumer market, the economic and social stability of society and the creation of a sovereign state as a whole. An important feature of food security is economic access to food. This indicator is viewed as a population that buys food at current prices and incomes at a fixed rate in the minimum consumer basket. Analyzing the needs of the domestic food market, an important aspect of its improvement is to ensure consumption in accordance with scientifically based standards. The analysis of consumption of basic food products in Kazakhstan concluded that the average per capita consumption of the product meets the minimum standards, but significantly differs from medical standards. Thus, consumption of the most important food products not only reached medical standards, but also approached their consumption in 1990. As a result, it turns out that for a number of key products of the population, the level of consumption is not sufficient.

Key words: food security, stability, demand, market, population, agrarian sector, competitors.